

IRAULTZA LIBERALA VS. MATXINADA ANTIKAPITALISTA

MIQUEL IZARD

Mendeabaldea, 1492tik aurrera etengabe Amerika eraso zuena, behin eta berriz saiatu zen —Grezia klasikoaz geroztik egin zuten bezala— lankortasunean eta kontsumoan oinarrituriko gizarte eszedentario bat ezartzen: jendeak bere borondateak agindu baino lan gehiago egingo zuen beste norbaiten onurarako eta honek, koertzitiboki, haiek behar ez zituzten gauzak lortzera behartuko zituen. Hau egin ahal izan zen, lehenik, konkistatutako herriak (estatu amerikar gutxi batzuk, nazio aborigen gehienek aurre egin bait zuten) gauza izan ez zirelako garaiz erreakzionatzeko gainera etorri zitzaizenaren tamaina danteskoaren aurrean, eta inbasoreek egoera bera mantentzeko bortxaketa fisikoan eta ideologikoan, arrazakeria aberegarrian, iraganaren mistifikazioan, beste kulturekiko arbuioan eta, azken finean, beste gizarte

desberdinen funtzionamendua ulertzeko gaitasun-ezean oinarritutako sistema konpultsibo konplexu bat eratu zutelako; eta, bigarrenik, herri haietan zilar-meatoki ikaragarriak aurkitu zituztelako, *per se* balioa ematen zitzaion ondare eszedentariagarria. Beranduago nabaria izan zen eskaera koloniala (esklabu afrikarrak, europar manufakturatuaak edota merkataritza atlantikorako untxiak).

Kaltetuen erresistentziak eta beste hainbat gorabeherak eragin zuten sistema bere koertzio-mekanismoak egokituz joan zedin. Horrenbestez, berehala konturatu ziren, esaterako, emaitza hobekak lortzen zituztela soldata bat irabazten zuten esplotatuekin zigorpean zeudenekin baino. Baina, beharbada, aurkikuntzarik handiena, XVIII. mendearen hasieran, zera izan zen: konturatzea, alegia, giza talde oso bat hezi ahal izateko, lehenik eta behin, bere kultura, bere aisialdi eta bere ohituretatik desustraitu beharra zegoela.

Honenbestez, gizarte eszedentarioa, burgesa, liberala edo kapitalista (hitz baliokideak bait dira) behin-betirako antolatu ahal izateko, behar-beharrezkoa zen aurreko gizartearen funtzionamenduari erregitura haustea, gizarte haiek oinarri haueztaz baliatzen bait ziren beren izaera osatzen zituzten elementuak lortzeko eta taldeak, existitzeko nahiz defendatzeko, aukeraturik zituen helburuak asetu ahal izateko.

Materialki, erreforma guztiak ardatz baten inguruan higitzen ziren: hornikuntzatik produkziara iragan; egitura autosufizienteari azken aztarnekin eta lurren, bazken eta basoen (oinarrizko elementuak bizitzeko premiak asetzeko, prekarioki bazen ere, beste inoren menpe egon gabe) gozamen komunalarekin bukatu. Aldaketaren ondorioz, kaltetuek alokatu bihurtu beharko zuten, oso zaugarriak beraz, eta lan-kontraturen bat lortu ahal izateko.

Oro har, kultura berri bat ezartzea zen gauza: protestariei ezarritako zigorrak justifikatuko zuen erlijio errepresibo bat, hazkunde materiala, arrakasta eta garaipen indibiduala, diru-aurrerapenaren eta lankortasunaren onurak goretziko zituen moral bat, aurrerakuntz ideia baliakor bakarra, kontsumo-merkantzia alienagarri bihurturiko aisialdia, ikaskuntzaren ordezkola.

Enbat berriarekiko oposaketa eragilea izan zen XVIII. mendean erdialdetik aurrera eta une larriak izan zituen, Tupac Amaru-koak bezalakoxeak, eta Amerika, gizarte eszedentarioaren inplantazioan aitzindari zena, aldi berean, geroagoko kalte-tuetuen gaitzespenik itsuena jasan zuen kontinentea izan zen. Gaurdaino iraun duen gaitzespen honek eraginik, geroagoko onuradun eta apostoluek, ikaragarritzko zerrikeriak egiteaz gain (horra hor inbentario txiki bat jarraian), bortxakeria handiago batera eta erresistentziaren maskaramendu esperpentiko batera jo dute.

IRAGANA FALTSUTU

Gaitzespenaren unerik gorenetakoa bat (eta ugariak izan ziren) XIX. mendean lehen laurdenean eman zen, eta kronologikoki, José I.aren monarkia bonapartistaren aurkako oligarkia krioiloaren sezesionismoarekin batera gertatu zen. Programa liberal edo burgesaren aurka klase subalternoek erakutsitako erabakiaren eta irmotasunaren aurrean, desitxuratzeko saio etsitu batez, esplotatuen eta esplotatzaileen arteko borrokari beste borroka desberdin baten itxura eman nahi izan zitzaion: espainolen eta amerikarren arteko borroka *nazional*-aren itxura alegia, Penintsulan egin zen bezalaxe.

Historia ofizialaren (HOren) diskurtsua azal-azalekoa, manikeoa eta erabat sinplista da. Porrot egin zuten hainbat saio n ondoren (koloniaren lehen hamarkadetan ere aurki bait daitezke), *herriak* independentzia eta *askatasuna* aldarrikatu zituen (Mexicoren kasua groteskoa dugu), Metropoliarekiko lotura jasanezina zelako eta garapen materiala behaztopatu egiten zuelako. Erabakiak elkarren kontra jarriko zituzkeen HOren arabera espainiarrak edo errealistak direnak eta epe oso bat zeharkatzen dituzten gatazka luze samarretan degeneratu.

Gertatutakoaren konplexutasunaren eta aho-narratibarekin lotutako *analfabeto*-en kopuru handiaren eraginez, HO independentistaren diskurtsua eskematizatu egin zen eta era asko-

tako eginkizunak beteko zituen pertsonaia bakar baten (edo gutxi batzuen) baitan laburbildu zen. Horrela bilakatu zen subdito berriengan barneratu nahi zen moral burgesaren *eredua*. Bolivar-en kasua paradigmatikoa dugu.

Horen diskurtsuak, berriro ere diot, eszedentarizazio-saioaren aurka aborigenek, esklabuek, mestizoez, hiriburutan galdutako nekazari sustraigabetuek nahiz zimarroiek buruturiko herri-matxinada maskaratzeaz gain, jendearengan barneratu nahi ziren birtuteak sakralizatu eta gertaeren interpretazio bat zabaldu ere egin behar zuen, gertaera haiek liberalek defendatzen omen zituzten ezaugarri soziopolitikoaren ezarpenaren sorburu izan zirela sinesteraziz. Hiru elementuen nahasketak, sarritan, eskema arras kontraesankorra erakusten du.

ETNIKOKI BAZTERTU

Eskema manikeoaren arabera, gatazkaren ondorioz espainolak galtzaille eta amerikarrak irabazle atera baziren ere, azken finean, hauetariko gehiengo nagusia izan zen benetan garaitua izan zena, eta hain zuzen ere, hala dirau harrez gero. Izan ere, independentziak ez zuen garapen materialik ekarri, guztiz kontrakoa baizik, eta adierazpide berri bat bilatu behar izan zitzaion gero eta nabarmenagoa zen *atzerapenari*. Gezur bat eratu zen aurrekoa (Metro politiarreko loturari egozten zion errua) bezain faltsua eta saskarra, errepublika berrietako subditu gehienei beren alferkeria aupegiratuz. Gauza, noski, askoz korapilatsuagoa da, baina independentzi gerratzat dauzkagun horiek eszedentarizazioaren aldekoen ustea suntsitu egin zutela esango nuke, euron altxorraren erresistentzia garaitezina zela pentsatzen bait zuten. Liberalek, etnien eta klase subalternoen gaitzespena ikusirik, moral berria ezartzeko presioa alde batera utzi behar izan zuten, haien benetako nahia kultura autosufiziente (gauzak lortu alde aurretik erabakitako beharrak asetzeko adina) bati atxekirik jarraitzea bait zen, eszedente komertzialgarrien produkzioari uko eginez. Baina ez *ahulak* edo *alferrak* zirelako, gogokoago zituzten gauzei loturik jarraitu nahi zutelako baizik. Lan-eskaintzaren aurrean ame-

rikarrek zuten intere s-ezaz jabetuz gero, errazago uler daiteke zergatik ugaltu zen europar langile-eskaera edota jo zen esklabutasun-era paraleloen bila (txinar *culi*-ak edo *yucateco*-ak).

Europarrak —erdialdekoak baziren hainbat hobeto— inportatzeko nahiak, arrazakeria irrazional bat ezkututzen zuen gero eta baztertuago zeuden aborigenen edo afrikarren aurrean eta liluramendu justifikagaitza europar *aurrerapena*-ren aitzinean.

GEHIENGOA ERREPRIMITU

Berriro ere diot, HÖren eskema manikeoaren arabera, gatazkak metropolitarraren hondamendia eta amerikarren garaipena suposatu zuen, hauetako gehienek, benetan garaituak izan zirenek, esklabuak peoi (alegia, zorrez jositako peoi eta inolako askatasunik gabe kapatazen eta jauntxoek menpeko) bihurtu nahi zituen pretentsio liberalari aurre egiten jarraitu zuten arren. Horregatik eman zitzaion, hain zuzen ere, guduaren ondorioz heldutasun bat lortu zuen armadari, askatzailetzat zeukaten armadari, protestari, errefraktario nahiz matxinatu guztiak jarraitu, estutu eta atxilotzeko agindua. Hala ere, Perun nahiago izan zuten gerra zibil bat (1853) sortu Espainiakoaren eredia eta espainiarren aholkua jarraituz, nahiz eta berriro ere agerian utzi Madrilera erregearkiko erakutsitako kontrastasuna itxura gordetzea baino ez zela.

Armada, oligarkiaren agindupean, muga artifizialez haraindikoa anai-arrebak menperatzeko ere erabilia izan zen. Honen lekuko dugu aliantza hirukoitzaren (Argentina, Brasil eta Uruguayren) eta Paraguayren arteko gerra. Guduaren iraupenaren zatirik handiena Paraguayen eman zen eta inbasoreek nekazarien oposizio gogorrari aurre egin behar izan zioten. 1865-1870 bitartean zentzugabeko desgaste-gerra bat garatu zen. Gerra honen ondorioz, guarani herria, are fisikoki ere, ia-ia desagertu egin zen. Hain zuzen ere, 800.000 bizilagun zituen herria laurdenera etorri zen. Horietatik 28.746 baino ez ziren pertsona helduak.

Baina gutxi gorabehera 1880tik aurrera, hazkunde materialak onura fiskalak eragiten zituen heinean eta metropoli berriek (Britainia Haundiak bereziki) beren inbertsioetarako garantiak eskatzen zituzten neurrian, posible izan zen indar iraunkorrak, profesionalak eta ongi hornituak eratzea. Interakzioa maiztasun handiz eman zen eta gertaera puntualetarako sortutako armada berriak ez ziren eraitsi eta ordenu liberalaren bermatzaile gisa iraun zuten behin-betirako. Argentinan, Pampa konkistatu eta aborigen eta gautxoekin bukatzeko sortutako armada izango zen 1921ean Patagoniako grebariak sarraskitu zituen eta herri osoa 1976-1983 bitartean; Txilen, araukano eta maputxetarrekin bukatu eta Pazifikoko gerran (1879-1883) Bolivia eta Peru inbaditzeko sortua izan zen 1883an Norte Grandeko —alegia, Peru eta Boliviari kendutako lurralde bereko— meatzarien eskaerak odolez eta suz zapaltzeko erabilia izan zena, Santa María de Iquiqueko sarraski danteskoa burutu eta urte batzuk beranduago Pinocheten diktadura esperpentikoaren zaindari gisa jarraitu zuena.

INGURUGIROA SUNTSITU

Gizarte autosufizientea (1492aren aurreko nazio amerikar gehienena eta hari atxekirik jarraitu nahi zutenena) eta gizarte eszedentarioa (erasotzaileek, konkistatzaileek, liberalek eta postmodernoen proposatutakoa) maila guztietan, are naturarekiko duten jarre retan ere, hagitz kontrakoak dira. Gizarte autosufizienteetako kideak ingurunearen zati sentitzen dira eta animalia nahiz landare-munduari izugarritzko begirunea diete. Hau dela eta, mendebaldeak, beste kulturak ulertzeko gaitasunik ez duenak, panteistatzat jotzen ditu. Mendebaldetarrak, ordea, gai dira beren buruak kategoriaen erregetzat hartzeko, ez bait dute euren den lurraldea ere errespetatzen, eta garpenera erredutzat daukate basorik gehien suntsitu duen estatua. Maila askotan gizarte eszedentarioa ez da batere justua. Bere jendea fisikoki bortxatua, mentalki alienatua edo zabortegi burrunbatsu bilakatu diren hiri handietan bizi izatera zigortua izaten da. Baina eszedentarismoa suizida da. Gaurko

abiada berean Amazoniako basoak, Andeak, Sierra Madre Mendikatea edota Istmoa suntsitzen jarraitzen badugu, gringoek duela ehun urte egin zuten bezala, hondatu egingo ditugu Lurrari gelditzen zaizkion birika apurrak, eta gure ondorengoei —hazkundearen zentzugabeko sakralizazioagatik gero eta gehiago direnei—, landarerik, urik eta bizirik gabeko basamortua utziko diegu.

SISTEMATIKOKI GEZURRA ESAN

Amerikan, eta 1492tik aurrera, inbaditzaileek, egin zituzten gauzen kontrakoak egin zituztela esan ohi dute. Konkistatzaileek, hiltzaileek, lau haizetara zabaldu zuten *basatiak zibilizatzer*a zihoaztela; misiolariak, berriz, salbaterara. Baina XVIII. mendearen bukaeraz gero ilustratuek, beranduxeago liberal gisa agertu zirenek, gezur galantak esan zituzten. Izan ere, euren egitamu osoa gezur mordo bat baino ez zen. Hala ere, ez ziren gezurti bakarrak izan. 1789an Parisen hasitako prozesuaren garaileek ere, ez zuten aldarrikatzen zituzten askatasuna, berdintasuna eta anaitasuna ezartzerik nahi, doi-doi kontrakoa baizik.

Askatzaile liberalek, espainolei aurre egin ordez, amerikar gehiengoari egin zioten; arrazoian itsu-itsuan sinisten zutelaren zioten, baina arrazoirik gabe arbuiatu zuten nekazal mundua (nekazariak haien egitamua irentsi ez zutelako); askatasunzale sutsutzat zeukaten beren burua, baina hainbat hamarkadatan zehar esklabutza ezikusi egin zuten eta maizegi jo zuten despota edota exekutibo guztiahaldunengana; nazioarteko proiektu baten partaide sentitzen ziren, baina behin eta berriz erori ziren nazionalismoan; beren abertzaletasuna aldarrikatzen zuten, baina Europako edo Ipar Amerikako herrialde kapitalista handienen miresle ziren eta haien abokatuak atzerrian; eztabaida ideologiko baten protagonistatzat zeukaten euren burua, baina kanpoko ideologiaren aurrean makurtu baino ez zuten egin; gizarte laiko bat defendatzen zuten, baina beren kultu propioak antolatu zituzten, lehentasuna askatzaileei emanaz; ahoa betetzen zitzaizkien berdintasunaz hitz egiten eta

koloniala baino askoz injustuagoa zen sistema bat eraiki zuten; euren demokratikotasunaz harro sentitzen ziren baina pentsatu, erabaki eta gauza politikoetan parte-hartzea gutxiengo bati zegokiola erabaki zuten andrazkoak, esplotatuak, pobretuak eta analfabetoak baztertzean.

Eta astakeri itxura izan dezakeen arren, liberalen eta kontserbadoreen arteko desberdintasunak ez ziren batere nabariak. Eszedentarizazio-proiektu bakar baten bi aldaki baino ez ziren.

ERREALITATEA XIXKATU

Independentzi gerrak eta gizarte autosufizientetik eszedentariako azken urratsa, ia-ia batera gertatu ziren, eta haiek, urrats haren aspektu edo une gorena baino ez ziren izan. Elkarren arteko trukeen mailan ez zen askok agindu edo itxaron zuen bezalako hedakuntzarik izan, etsipena baizik. Eta independentzi gerra eta atzerakada materialaren berretzearen hasiera kronologikoki ia batera eman zirela askoz beranduago konturatzeak, sezesionismora bultzatu zuten arrazoen eta hura aurrera eraman zuten talde sozialen analisi berri bat eragin ordez, eta hau argi eta garbi dagoela dirudi, fatalitateaz edo traizioaz hitz egitera eraman du.

Laster asko, *independentzia*-ren ostean, etsipena heldu zen; aginte koloniala jauntxoan mesedetan deusezteak eta mundu-merkatu irekitzeak ez zuten hazkunde ekonomiko eta aurrerakuntza materialik ekarri, guztiz bestelakoa baizik. Eta gainera, azken guduaren ondoren, elkarren arteko truke arras desorekatuei, amortizagarria zirudien kanpo-zorra gehitu zitzaizkien. Bestalde, agintari berriek ezin izan zuten irudikatu, gerren ostean errepublika berriek aldi kolonialekoa baino askoz ere dependentzia handiagoz abiatu beharko zutenik. Funtsezko erabakiak, hots, lur berrien inkorporazioa, lehengai berrien esplotazioa, merkatu berrien irekitzea, Londresen, New Yorken edo Parisen hartuak izango ziren, alde batera utziz, noski, latinamerikarren eta euren gobernariaren nahiak.

Milioika europarrek emigratu behar izan zuten Kontinente Berrira beren estatuetakoa aldakuntzek baztertu zituztenean, Buenos Aireseko liberal poblazionisten sirena-kantuak entzun gabe. Londreseko bankeroek euren kapitalez hornitu zituzten latinamerikar ekonomiak, baina ez haien agintarien eskaerei erantzuteko, euren premiak asetzeko baizik. Kontinente Zahar reko finantza-gizonak Atlantikoaz haraindi tren-sarean hedakuntzari lotu zitzaizkion, baina helburua ez zen herrialde haien garapena lortzea, Europako tren-sarearen berrikuntzan erabilgarria ez zen txatarra zaharkituari irteera bat ematea baizik.

NAZIONALITATEAK TAXUTU

Independentzi gerrak behartu egin zituen oligarkiak beren agintepean egongo zen lurraldea eta honek izango zuen estatu-nazio-merkatu bilakaera zehaztera. Miranda-k, Bolívar-ek nahiz San Martín-ek, iparramerikarren eredu jarraituz, Gaztelako India guztiak besarkatuko zituen barrutia zeukaten gogoan; Mirandak Kolonia izena —Colónen ohorez, jakina— aukeratu zuen eta Bolívar-ek Panamako kongresu anifiktionikoa biltzea lortu zuen (1826) saialdi bat egiteko. Oztopo naturalen, beste oligarkia batzuen gaitzespenaren eta Londresen nahiz Washingtonen etsaigoaren aurrean, oligarkiak zirkunskripzio birreinal zaharretara mugatu ziren, baina oposizio gogorrei aurre egin behar izan zieten (Buenos Airesekoa, adibidez, Platako birreinatua heredatzeko), eta azkenik estatu batzuk —zehazgaitzak kopuruz— antolatu ziren. Hauek, gutxi gorabehera, bat zetozen Inperioaren behe-banaketekin, hots, independentzia, kapitania nahiz entzutegiekin.

1830etik aurrera, mapa politikoa nahikoa finkatua zegoelarik, hiri-oligarkiek estatu hauek indartu nahirik saio zailari ekin zioten. Mugak, garai kolonialean bezalaxe, geografia edo komunitate aborigenak kontutan izan gabe ezarri ziren, eta honenbestez, Chaco edo Llano bezalako lurralde naturalak bierrepublikatan banaturik geratu ziren; gauza bera gertatu zen, edo are okerragoa, hiru herrialdetan sakabanatuak izan zirena aymarar nazio aborigenekin (Argentina, Bolivia eta Perun

barrena barreiatuak) edota maiarrekin (El Salvador, Guatemala eta Mexikon barrena). Beste kultura kolonial, afroamerikar nahiz zimarroi batzuk ere sakabanatuak izan ziren.

KANPO-ETSAI BAT ASMATU

Liberalismoak, bere burua lotsagabeki nazioarteko mugimendu gisa aurkezten duenak, era kontraesankor batez abusatatu egiten du nazionalismoaz, lurralde berean jaiotako jende guztia berdina dela ustean. Arazo hau Latinamerikan esperpentikoagoa gertatzen da maila sozialen arteko desberdintasunez gain, dauden kasta-desberdintasunak ikusirik. Gainera, estatu bateko egoera lehergarria denean beti asmatzen da kanpo-etsai bat erru guztiak hari leporatu ahal izateko; faltsukeria, beraz, *a posteriori* burutzen da maiz, eta berriro ere, HOrri ziria sar dezan eskatzen zaio.

Zorigaitzez halako kasuak ugariak dira. William Walker filibusterak, hegoaldeko esklabistei lotua eta kanal interozeaniko baten irrikaz zeuden untzigile gringoen diru-laguntzaz, Nikaragua inbaditu, bere burua lehendakari izendatu, hizkuntza ofizialtzat ingelesa ezarri eta esklabutza berrezarri zuen. Baina Walker-ek ez zituen gauzak bere kabuz egin. Liberal nikaraguarrek deitu zioten kontserbadoreekin izaten zituzten liskarretako batean. Geroxeago, liberal beroriek izango ziren, izan ere, Somozaren oinarri garrantzitsuenetariko bat.

Dominikar Errepublikan, oligarkiak, beltzaranen herri-matxinada meneratu eta hondamendi ekonomikoa gainditu ezinik, metropoli ohian birsartzea pentsatu zuen, Kuban ustez zuen *arrakasta* ikusirik. Espainiak 1861ean soldaduak, fraileak eta funtzionariak bidali zituen eta lortu zuen gauza bakarra, matxinada, 1863tik aurrera, antiespainoltzat jotzea izan zen. Porrot larri eta Washingtonen esku hartzeari zioten beldur-raren eraginez, atzera egin behar izan zuten, lau urte lehenagoko diskurtsu triunfalistarekin groteskoki kontrastatzen zuen zuhurdura paregabea erakutsiz.

Atzerri-legioak, odolez eta suz Magreb-a konkistatu zuen berak, terro rea inposatu zuen Mexikon. Baina hau gertatu zen oligarkiak beste irtenbiderik aurkitu ez zuelako, Napoleon III.ari laguntza eskatzea baizik, era horretan konponduko zela-koan Benito Juarezek sortu zuen nahaste-borrastea erreforma liberalak sakonki eta gehiengoaren aurka ezartzean. Frantse-sak kanpora bota eta handik gutxira (1867) Porfirio Díazek eta geroago PRIk eszedentarizazioa ezarri zuten.

LEXIKOA BORTXATU

Leku guztietan bezalaxe —esana eta berresana dut— pro-grama liberala gehiengoaren aurka burutzeraz zihuan. Neka-zarien gaitzespena hain euskorra, kementsua eta egituratua izan zen, liberalismoak kamuflatu egin behar izan bait zuen hura bere arerioei irainik handienak egotziz. Euren burua *aurrera-penaren* o rdezkarizat zeukatenez (behin eta berriz errepikatuz beste guztiek ere sinestea lortu zuten), haien aurka zeuden guztiak, nahitaez, erreakzionarioak, ponteigelak edo ultra-montanoak ziren; era berean, jakina, karkatzat eta edozein aldaketaren etsaitzat jo zituzten. Baina zailtasunak ikusirik, Benito Juárez-ek gaudituz behar izan zituenak esaterako, klase subordinatuak kirtanak eta astopotroak zirela esan zen, kle-roaren menpetik askatzeko gauza ez zirelako edota ulertzen ez zutelako liberalek proposatzen zituzten modernizazio-planak beren onurarako eginak izateaz gain, zorientasuna ere eka-rriko liekela.

Azken finean, liberalismo frantsesaren edo bere etsai guz-tiak karlistatuz jo zituen liberalismo espainiarraren diskurtsu bera da. Baina Latinamerikan liberalismoak gaitzespen gehia-gori egin behar izan zion aurre, hala nola herri zimarroiari; eta Pampa nahiz Llanoko jineteenari; hauek menderatzea zaila gertatzen zitzaenez, zaldiei esker ez bait ziren hain zaurg a-riak, liberalismoak bandolero edo kuarterotzat jo zituen; edo esklabuen ondorengoenari, beren arbasoen oposaketa ikasia zutenak eta azalaren koloreagatik gutxiesten zuen arrazake-riaren biktimak; edo inolaz ere utzi nahi ez zuten bizimoduari

loturik zirauten nazio autosufizienteen (Amazonia, Kosta Atlantikoa edo hegoaren hegoa) gaitzespenari, sistemak *barbamedo basati-tzat* jo zituen eta azkenean, gringoen eredia —mendebaldarreka ldi kolonialean burutua jadanik— jarraituz, azken alternatiba erabaki zuen: sakailatzea.

KULTURA ITXURAGABETU

Gero eta ugariagoak dira sustantiboaren erabilpenaren hedakuntza defendatzen dutenak; UNESCOren aurreko zuzendariak, M'Bow-k honela definitu zuen: “Suma de las actividades creadoras de un pueblo, sus métodos de producción y de apropiación de bienes materiales, sus creencias, sus padecimientos, su trabajo y ocio, sus sueños y sus éxitos.”

Garai kolonialean sistemak behin eta berriz esan zuen *basatiak* edo *beltzak* ez zirela arrazionalak, ezin genitzakeela gizakitzat hartu. Orain sistema ez da hain ausarta, baina bazterketa-era berdintsuak erabiltzen ditu: aborigen autosufizienteeak, zimarroiek, afroamerikarrek edo klase subalternoek ez dute kulturarik, edo duten kultura apurra, behemilako kultura da; irakurketari edo musika *klasikoari* atxekiturik dagoen aisialdia bakarrik hartzen du *kultutzat* eta nabarmenkeria ezin handiagoz mintzatzen da *arte ederrez*.

Baina auziak lexikoa bera ere gainditu egiten du. Bazterketa jasan dutenen kultura, gauza askotan, sistemarena baino itxaropentsuagoa da: morala solidaritatean eta elkarrekikotasunean oinarritzen da, ez burukoikerian. Ingurunea, berriro ere diot, euren burua integratu behar duten barrutizat daukate eta ez suntsitu behar duten etsaitzat. Aisialdia da beren bizitzen ardatza, zentzuen bitartez lortzen diren plazerrak asetu nahi dituzte eta ez dute zoriontasuna arrakasta indibidualean, beharrezkoak ez diren ondare materialen metaketan edo agintearen erotikan bilatzen. Ez dira bortxakerian edo alienazioan oinarritzen, kideen arteko kontsentsuan baizik, harmoniari hurbilduz, *Otsoekin dantzan* filmearen protagonistak uste duen bezalaxe.

Hain zuzen ere, azkenekoz errepikatuko dut, proposamen liberalak menderatu eta suntsitu nahi eta behar dituen kulturkin zerikusirik ez duenez, zerrikeria-morbo hau burutzeko beharrea ikusten du bere burua.

Euskaratzailea:
JON BERGARETXE